

NİF DAĞI KAZISINDA BULUNAN BİR HYDRİANIN KORUMA VE ONARIMI*

Conservation and Restoration of a Hydria from Nif Mountain Excavation

Ceren BAYKAN**

ÖZ: Bu makalede, Nif Dağı Kazısı'nda ele geçmiş pişmiş toprak bir mezar buluntusunun onarım ve korunması ele alınmaktadır. İzmir İli Nif (Olmpos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi, Prof. Dr. Elif Tül Tulunay başkanlığında, İzmir'in Buca, Bornova, Torbalı ve Kemalpaşa ilçelerinin sınırlarında kalan Nif Dağı'nda yürütülmektedir. Proje kapsamında, Nif Dağı'nda Karamattepe, Balıcaoluk, Başpınar ve Dağkızılca mevkiilerindeki dört kazı alanında çalışılmıştır. Karamattepe'de 2012 yılında kazısı gerçekleştirilen ana kayaya oyulmuş bir mezarda pişmiş toprak bir hydria bulunmuştur. Mezarda kremasyon kabı olarak kullanılan hydrianın buluntu anından başlayarak, koruma süreci ve Nif Dağı Kazı evi laboratuvarında 2013 sezonunda geçirdiği onarım aşamaları burada ayrıntılı şekilde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nif Dağı Kazısı, Pişmiş Toprak, Hydria, Koruma, Onarım

ABSTRACT: In this paper, the conservation and restoration of a terracotta burial find from Nif Mountain Excavation is studied. İzmir Nif Mountain Research and Excavation Project is carried out by Prof. Dr. Elif Tül Tulunay on Nif Mountain which is located on the borders of Buca, Bornova, Torbalı and Kemalpaşa districts of İzmir. Within the scope of the project, four excavation sites were studied in Karamattepe, Balıcaoluk, Başpınar and Dağkızılca on the Nif Mountain. A terracotta hydria was found in a grave excavated in Karamattepe in 2012. Beginning from the discovery of the hydria which was used as a cremation vessel in the grave, the conservation process and restoration phases in the Nif Mountain Excavation house laboratory in 2013 season, are discussed here.

Keywords: Nif Mountain Excavation, Ceramic, Hydria, Conservation, Restoration

* “Nif Dağı Kazısında Bulunan Bir Hydrianın Koruma ve Onarımı” başlıklı bu çalışmam 15-17 Ekim 2014 tarihleri arasında Eskişehir’de düzenlenen “I. Tarihi Eserleri Koruma Onarım Çalıştayı: Seramik Eserler” çalıştayında 16 Ekim 2014 günü 6. oturum saat 15:20-15:40’da sözlü olarak sunulmuştur; ancak yayımlanmamıştır. Makale görselleri Nif Dağı Kazısı fotoğraf arşivinden kullanılmıştır.

** Öğr. Gör. Ceren Baykan (M.A.) (Koruma Onarım Uzmanı), Trakya Üniversitesi, Şehit Ressam Hasan Rıza Güzel Sanatlar MYO, Mimari Restorasyon Programı, Sarayıcı Yerleşkesi, Yeni İmaret/Edirne, cerenbaykan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8535-8922

Geliş Tarihi / Received: 14.05.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 30.05.2020

Yayın Tarihi / Published: 14.07.2020

Giriş

İzmir kent merkezinin doğusunda, Buca, Bornova, Torbalı ve Kemalpaşa ilçelerinin sınırlarında yer alan Nif (Olympos) Dağı'ndaki araştırma ve kazılar¹, 1999'dan itibaren Prof. Dr. Elif Tül Tulunay başkanlığında sürdürülmüştür. Nif Dağı'nın güneydoğu yamacındaki kazılar Karamattepe mevkiinin MÖ 8 ila 6. yüzyıllar arasında yerleşim, MÖ 4. yüzyılda kısa süreli mezarlık olarak kullanıldığını ortaya çıkarmıştır. KM (Karamattepe

¹ Elif Tül Tulunay, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi: 2004 yılı Yüzeysel Araştırması", 23. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. II, Ankara, 2006, s. 189-200; Elif Tül Tulunay, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi: 2005 Yılı Yüzeysel Araştırması", 24. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 2007, s. 351-362; Elif Tül Tulunay, "Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2006 Yılı Kazıları", 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Ankara, 2008, s. 79-98; Elif Tül Tulunay, "Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2007 Yılı Kazıları", 30. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Ankara, 2009, s. 411-426; Elif Tül Tulunay, "Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2008 Yılı Kazıları", 31. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, Ankara, 2010, s. 387-408; Elif Tül Tulunay, "Smyrna (İzmir) Yakınlarında Birçok Kültürü Barındıran Dağ: Nif (Olympos)", *Colloquium Anatolicum*, S. 11, 2012, s. 81-99; Elif Tül Tulunay, "Nif (Olympos) Dağı Kazısı-2013", *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler*, S. 37, 2014, s. 32-34; Elif Tül Tulunay - Müjde Türkmen, "Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2009 Yılı Kazıları", 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Ankara, 2011, s. 405-423; Elif Tül Tulunay - Mustafa Bilgin - Müjde Peker - Dinçer S. Lenger - Ceren Baykan, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2010 Yılı Kazısı", 33. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Ankara, 2012, s. 147-171; Elif Tül Tulunay - Mustafa Bilgin - Müjde Peker - Dinçer S. Lenger - Ceren Baykan, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2011 Yılı Kazısı", 34. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, 2013, s. 233-252; Elif Tül Tulunay - Mustafa Bilgin - Dinçer S. Lenger - Daniş Baykan - Meltem Erdul Mergen - Üzlifat Özgümüş - Asnu Bilban Yalçın, Ceren Baykan, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2012 Yılı Kazısı", 35. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, Muğla, 2014, s. 343-357; Elif Tül Tulunay - Mustafa Bilgin - Dinçer S. Lenger - Daniş Baykan - Meltem Erdul Mergen - Ceren Baykan - Müjde Peker - Üzlifat Özgümüş - Lale Doğer, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2013 Yılı Kazısı", 36. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Ankara, 2015, s. 695-717; Elif Tül Tulunay - Üzlifat Özgümüş - Aydın Büyüksaraç - Daniş Baykan - Hamdi Şahin - Müjde Peker - Dinçer S. Lenger - Özcan Bektaş - Selma Gün - Ceren Baykan - İpek Dağlı Dinçer - Alper Y. Yavuz - Mustafa Bilgin, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2014 Yılı Kazısı", 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, Ankara, 2016, s. 383-406; Elif Tül Tulunay - Musfata Bilgin - Dinçer S. Lenger - Daniş Baykan - Üzlifat Özgümüş - Ceren Baykan - Müjde Peker - Selma Gün, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2015 Yılı Kazısı", 38. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, Edirne, 2017, s. 331-358; Elif Tül Tulunay, Ayla Sevim Erol - Daniş Baykan - Dinçer S. Lenger - Lale Doğer - Müjde Peker - Selma Gün - Ceren Baykan - Mustafa Bilgin - İpek Dağlı Dinçer - Alper Y. Yavuz, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2016 Yılı Kazısı", 39. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Bursa, 2018, s. 301-326; Elif Tül Tulunay - Müjde Peker - Daniş Baykan - Dinçer S. Lenger - Mustafa Bilgin - Ceren Baykan, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2017 Yılı Kazısı", 40. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. I, Çanakkale, 2019, s. 603-626.

mezar) 16 içerisindeki kremasyon kabı pişmiş toprak hydria MÖ 4. yüzyıl sonlarına (Erken Hellenistik Dönem) Karamatepe'nin mezarlık olarak kullanıldığı döneme aittir². Hydria, 2012 kazı sezonu sonunda bulunduğundan onarımı tamamlanamadan, İzmir Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiş; Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan izinle, gerekli güvenlik önlemleri sağlanarak, 2013 kazı sezonunda onarımı yapılmak üzere, kazı evi laboratuvarına tekrar getirilmiştir. Burada ele alınan konu, hydrianın buluntu anında başlayan koruma süreci ve Nif Dağı Kazı evi laboratuvarında geçirdiği onarım aşamaları ile sonuçlarını kapsamaktadır.

KM 16 hydriasının koruma onarım adımları; belgelenmesi (tüm sürecin fotoğraf çekimi ve video kaydının yapılması), buluntu yerinde korunma durumunun tespit edilmesi, kontrollü ve sağlıklı şekilde kaldırılması, arazide uygun bir şekilde paketlenerek kazı evi laboratuvarına taşınması, eserin yapısal durumun değerlendirilmesi, olası organik kalıntı tespiti için iç dolgunun laboratuvarında dikkatle incelenmesi, bozulmaların tanımlanması, kirliliğin tespiti ve temizlik yönteminin kararlaştırılması, yüzey durumuna göre onarılması (temizlik, birleştirme, yapıştırma, tamamlama), sağlamlaştırılması, çizim ve kayıtlarla belgelenmesi şeklindedir.

Buluntu Anı ve Yerinden Kaldırma Aşaması

Çalışılan alanda büyük ihtimalle kül kabı içeren kremasyon bir mezar (KM 16) olduğu anlaşıldığında, taş kapaklar açılmadan önce güneş ışınlarının etkisini azaltmak için gölgelik kurulmuş; ayrıca kapakların açılışı öncesinde arazide arkeologların haricinde koruma onarım uzmanı ve paleoantropolog hazır bulundurulmuştur (Şekil 1). Mezar boyutundan kremasyon (yakarak) gömü olduğu anlaşılan KM 16'nın yan yana iki büyük yassı taş kapağı dikkatle kaldırılmış ve mezara dökülen dolgu toprak, arkeologlar tarafından kontrollü bir şekilde boşaltılmış, çıkan toprak elenerek incelenmiştir. Mezara dolan ince taneli toprağın taş kapakların arasından yağmur sularının da etkisiyle zaman içerisinde sızarak biriktiği anlaşılmıştır. Bu dolgu toprak alındıktan sonra, ana kayaya (marn) düzgün şekilde oyulmuş 70 x 60 cm. genişliğinde, 55 cm. derinliğindeki³ çukur içinden, yan yatmış kremasyon kabı olarak kullanılmış ve ilk bakışta tüm gibi görülen pişmiş toprak bir hydria ortaya çıkmıştır (Şekil 1).

² E. T. Tulunay vd., "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2012 Yılı Kazısı", s. 344; E. T. Tulunay, a.g.m., s. 34.

³ E. T. Tulunay vd., "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2012 Yılı Kazısı", s. 344.

Şekil 1. KM 16 Numaralı Mezar ve Kremasyon Kabı Pişmiş Toprak Hydria

Hydrianın yerinde buluntu durumu değerlendirildiğinde; gövdenin tüm, ancak kaidenin kırık birkaç parçadan oluştuğu ve gövde yüzeyinde çok belirgin bir bozulma (kabarma) olduğu görülmüştür (Şekil 2). İçi kısmen dolu hydrianın tüm ve sağlam ana gövdesi iki elle desteklenerek kaldırılmıştır. Hydria, taşınması için önceden hazırlanan kendi boyutuna uygun, sağlam ve destekli kasaya, buluntu yerindeki yatış şekliyle (içi boşaltılmadan) yerleştirilmiştir. Kaldırılan ana gövde sonrasında mezar içinde kalan kaide ve etrafındaki parçalarla birlikte mezar içi detaylı incelemek ve içindeki toprağı elemek üzere kazı evi laboratuvarına taşınmıştır. Hydrianın çıkarıldığı ana kayaya oyulmuş mezarın içi tamamen temizlendiğinde, tabanda hydrianın kaide çapına uygun bir çukur görülmüştür (Şekil 1). Tabandaki bu çukur, hydrianın mezara ilk yerleştirildiğinde dik konulduğunu düşündürmektedir.

Şekil 2. Buluntunun Yerinde Değerlendirilmesi

Korunma Durumunun Değerlendirilmesi ve Bozulmaların Tespiti

Kazı evi laboratuvarına taşınan hydrianın, laboratuvarında aktif koruma işlemlerine geçilmeden önce, korunma durumu değerlendirilmiş, içinde olabilecek organik kalıntılar gözlemlenip incelenmiştir. Koruma onarım işlemleri öncesinde eserin fotoğrafları çekilerek belgelenmiştir. Hydrianın içindeki toprak ve insana ait olduğu düşünülen yanmış kemikler kazı evi laboratuvarında uzman arkeolog ve paleoantropolog eşliğinde

Şekil 3. Hydrianın Yüzey Durumu

özenle boşaltılmış ve çıkan toprak elenmiştir. Bu süreçte ileride analiz yapılmak üzere toprak örneği de alınmıştır. Hydria içinden çıkan yanık kemikler paleoantropologlarca değerlendirilmiştir. Paleoantropolojik inceleme sonucuna göre, yüksek derecede yanmış insan kemiklerinde yaş ve cinsiyet tespiti yapılamamış ama tek bir bireye ait olma ihtimali ortaya çıkmıştır⁴. Mezar tabanına yakın kaide parçalarıyla birlikte alınan toprak kazı evi laboratuvarında elenerek içerisinden, hydrianın kaidesine ait ufalanmış parçalar toplanmıştır. Hydrianın onarım öncesi bozulma tespiti ve yüzey durumu değerlendirilmesi yapılmış ve bozulmaların detaylı fotoğrafları çekilmiştir (Şekil 3 ve 4). Koruma onarım öncesindeki gözlem sırasında yüzeyde toprak ve yoğun kalker tabakası saptanmıştır. Buluntu yeri koşullarından ve yatış şekli sebebiyle kimi yerlerde kalker tabakasının daha kalın kabuk şeklinde yüzeyi kapladığı görülmektedir.

Kremasyon kabı olarak kullanılan hydrianın gövdesindeki belirgin yamukluk, üreten çömlek ustası ya da kullanılan malzemeye de bağlı olarak, şekillendirme ve pişme öncesi kuruma aşamalarından kaynaklanabilir. Antik Çağ'da defolu üretilmiş kapların kremasyon mezarlarda kullanıldığı örnekler mevcuttur⁵.

⁴ E. T. Tulunay vd., "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2012 Yılı Kazısı", s. 344.

⁵ Gordon Hayden, "A Reassessment of Early Roman-Period Burials at St Pancras, Chichester, and other Related Sites", *Sussex Archaeological Collections*, C. 149, 2011, s. 38-40.

Hydriada görülen en önemli fiziksel bozulma kaidedeki kırıktır. Fiziksel bozulma mezar içindeki hareketlilikten olmalıdır; çünkü gömme sırasında mezar tabanındaki çukura oturtulmuş kabın, ana kayaya oyulan mezar çukuru içine dolan yağmur sularıyla yerinden oynayarak hareket ettiği, yan yattığı ve mezar toprakla dolana kadar da bu hareketliliğin sürdüğü düşünülmektedir. Hydrianın bulunduğu andaki yana yatmış konumu su seviyesinin değişmesinin sonucudur ve bu durum muhtemelen yerine yerleştirildikten kısa bir süre sonra gerçekleşmiş olmalıdır. Çünkü devrildiği yer ile mezar tabanı arasında çok toprak bulunmamıştır. Kaidedeki kırık, hydrianın mezar içerisinde yana devrilmesi sırasındaki hareket ve olası çapmadan kaynaklanabilir. Kırık parçalar incelendiğinde hydrianın gövde ile kaidesinin birleşiminin cidar kalınlığının diğer alanlara nazaran daha ince olduğu tespit edilmiştir. Kabın boyutu ve kendini taşıması düşünüldüğünde gövde cidarının kaideye doğru kalınlaşması gerekirken bu kaptaki durum tam tersidir. Cidar kalınlığındaki bu değişim kaide kırığının nedenlerinden olabileceği gibi aynı zamanda formdaki yamukluğun da nedeni olabilir. Kaidenin kırılmasının ardından mezarda suya bağlı bir hareketin olmadığı ve toprağın dolduğu kırık kaide parçalarının in situ bulunmasıyla anlaşılmaktadır. Bitkilerin kılcal köklerinin mevcut çatlak ve kırıklarda ilerlemesi de fiziksel tahribatı arttırmıştır (Şekil 4). Buluntunun üretim sürecindeki hatalar, buluntu yeri koşulları, malzemenin yapısal zayıflaması fiziksel bozulmayı ve parçalardaki astar tabakasının korunamamasını açıklamaktadır. Hydrianın devrildiği yönde toprakla temas eden yüzeyinin, sürekli değişen neme bağlı olarak kılcal çatlak ve yapısal boşluklarda tuzun yarattığı iç basınç sebebiyle, parçalandığı görülmektedir (Şekil 4). Ana kayaya açılmış mezar çukurundaki sürekli nemli ortam bozulmayı hızlandırmış ve çukurun yüzeye yakınlığı da hızlı kurumaya neden olmuştur. Sürekli değişen ortam, tahribatı arttırmış yüzey kopmaları görülmüştür.

Şekil 4. Hydrianın Gövdesindeki Kabarma ve Alt Kısımdaki Parçalanma

Koruma Onarım Süreci

2012 yılı kazı sezonunun son günlerinde bulunan hydrianın, yüzeyinin tanımlanabilmesi, arkeolojik verileri belgelemek ve kaydetmek amacıyla, toprak ve kalker tabakasıyla kaplı yüzey kısmen temizlenmiş, süre yetersizliğinden onarımı tamamlanamadan İzmir Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir. Yüzeyi kaplayan tabakanın kontrolü yapılarak temizlik yöntemine karar verilmiş ve temizliğe basit yöntem ve aletlerle başlanmıştır. Yüzeyi kaplayan toprak tabakaları saf suyla nemlendirilmiş pamuklu çubuklarla bölgesel çalışmayla silinmiş, kontrollü akan (piset yardımıyla) saf suyla iç ve dış yüzey yıkanarak kirler uzaklaştırılmıştır (Şekil 5). Bölgesel ıslak temizlik, yüzeyde ortaya çıkan siyah astar tabakası ve olası boya tabakaları gibi hassas tabakanın korunmasına dikkat edilerek sürdürülmüştür. Koyu kahverengi-grimsi çamur ve siyah astarlı hydrianın yüzeyini kaplayan kalın kalker tabakası mekanik yöntemle kontrollü bir şekilde kısmen temizlendikten ve son durumunun fotoğrafları çekildikten sonra zaman yetersizliği nedeniyle İzmir Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir.

Şekil 5. Bölgesel ıslak temizlik ve kısmî yıkama uygulaması

Hydria, 2013 kazı sezonunda, gerekli izinler alınıp güvenlik önlemleri sağlanarak, onarımına devam edilmek üzere 14 Ağustos 2013 günü, uzmanlar eşliğinde Nif Dağı Kazı Evi laboratuvarına getirilmiştir. Kazı evine getirilen pişmiş toprak hydria ve parçalarının durumu değerlendirilmiş, genel ve detaylı fotoğrafları çekilerek belgelenmiştir. 2013 yılındaki durumunun 2012 yılı durumuyla aynı olduğu, farklı bir bozulma ortaya çıkmadığı görülmüştür.

Pamuk destek yastıklarıyla oluşturulan düzeneğe yatırılan buluntunun yüzeyinde tanımlanan toprak ve kalın kalker tabakası önce kuru kıl fırçalar ile uzaklaştırılmış, daha sonra yumuşatılabilir toprak tabakası yine saf suyla nemlendirilmiş pamuklu çubuklarla bölgesel çalışılarak silinmiş, kontrollü akan (piset yardımıyla) saf suyla iç ve dış yüzey yıkanarak temizlenmeye devam edilmiştir. Bozulma durumları tanımlanan eserin yüzeyini kaplayan toprak ve kalker tabakalarının kontrollü olarak mekanik yöntemle temizlenmesi uygun görülmüştür. Kalın kalker tabakasının temizliği

büyüteçli masa lambası altında ince uçlu çeşitli dişçi aletleri, bisturi ve benzeri küçük el aletleriyle gerçekleştirilmiştir (Şekil 6). Kalın ve sert tabakaların yumuşatılabilmesi için saf suyla ıslatılmış pamuklar kullanılmıştır (Şekil 6). Kontrollü çalışılabilen mekanik temizlikle, kalınlığı değişen tabaka temizlenirken orijinal yüzeye zarar verilmemektedir.

Şekil 6. Kontrollü Mekanik Yöntemle Yüzey Temizliği Uygulaması

Tüm yüzeyi kaplayan kalker tabakasının kalın olması yüzey temizliğinin uzun sürmesine sebep olmuştur. Yüzeyi kaplayan tabakanın durumuna göre bölgesel ıslak temizlikle tabaka yumuşatılarak çalışma sürdürülmüştür. Siyah astarlı hydrianın yavaş ve kontrollü mekanik⁶ yüzey temizliğiyle, gövde omuz birleşimindeki ince dil motifli bölümü oluşturan derin yivler içinde, yer yer boyun çevresinde ve kaidede kırmızı boya izleri tespit edilebilmiştir (Şekil 7). Dönemin metal kaplarında sık rastlanan bir bezeme olan dil motifinin hydrianın gövdesi üzerinde görülmesi metal kaplar etkisinde olduğuna işaret eder⁷.

Şekil 7. Temizlik Sırasında Tespit Edilen Kırmızı Boya Tabakaları

Yoğun nem ve tuz problemlerinden gövdede oluşmuş kabarma ve parçalanmalar, yüzeyi kaplayan toprak ve kalker tabakasıyla sabitlenmiş, yüzey temizliğinde bu parçalar da ayrılarak yıkanmıştır. Temizliği

⁶ Yüksel Dede, "Toprak Altından Çıkarılan Seramik Eserlerde Koruma ve Onarım", *Seramik Sanat, Bilim ve Teknoloji* 13, 2001, s. 40.

⁷ E. T. Tulunay vd., "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2012 Yılı Kazısı", s. 346.

tamamlanan ve kurutulan tüm parçalar %3'lük Paraloid B-72⁸ ile sağlamlaştırılmıştır. Fiziksel bozulmaya uğramış kaide parçaları ve kılcal kökler sebebiyle parçalanmış gövde altı parçaları da temizlikleri tamamlandıktan sonra sağlamlaştırılmıştır.

Hydriaya ait tüm parçalar 50 gr. saf aseton içinde çözündürülen 25 gr. Paraloid B-72⁹ ile hazırlanan geri dönüşümlü yapıştırıcıyla yapıştırılmıştır. Tabaka tabaka ayrılan alt bölümün iç kısmına ait parçaların da yeri bulunup, yapıştırıcı cıdarlara fırçayla uygulanarak yapıştırılmıştır (Şekil 8).

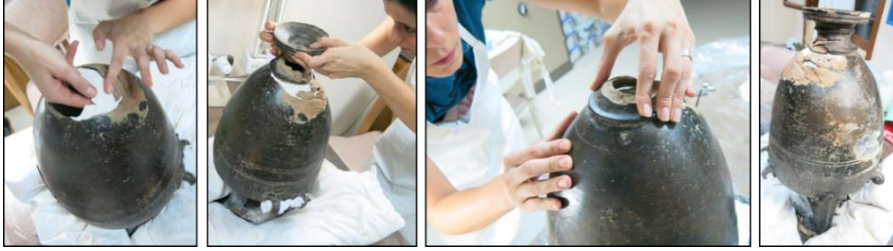

Şekil 8. Gövde Yüzeyi, Kaide ve Çevresine Ait Parçaların Yapıştırılması

Hydriaya ait tüm parçalar yapıştırılmış, kaide kısmında fiziksel bozulmayla birlikte, nem ve tuzun sebep olduğu ufalanma sonucu eksik bölgeler kalmıştır. Üretim hatalı, yamuk gövdenin kaide birleşimindeki eksiklere destek olması amacıyla dolgu yapılmasına karar verilmiştir. Kaide ile gövde arası halka kısım ile gövde arasında kalan boşluğun modelleme malzemesiyle kalıbı alınarak destek oluşturulmuş ve sonra kaide parçaları, kuruma süreleri beklenerek, belirli aralıklarla yapıştırılmıştır. Gövdenin alt kısmına ilk önce ara kaide halkası yapıştırılmış, yapıştırıcısı kuruduktan sonra üzerine parçaları bir araya getirilmiş çok parçalı kaide yerleştirilip, yapıştırılmıştır (Şekil 9).

⁸ Stephen P. Koob, "The Use of Paraloid B-72 as an Adhesive: Its Application for Archaeological Ceramics and Other Materials", *Studies in Conservation*, C. 31, S. 1, 1986, s. 7-14; Stephen P. Koob, *Conservation and Care of Glass Objects*, Archetype Yay., New York, 2006, s. 50-52; Sait Başaran, *Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyon / Restorasyonu*, Graphis Yayınları, İstanbul, 2000, s. 45; Ahmet Güleç, "Pişmiş Toprak Buhardan'ın Konservasyon ve Restorasyonu", *Seramik Sanat, Bilim ve Teknoloji* 13, 2001, s. 26.

⁹ Ceren Baykan, *Toprak Altı Cam Buluntuların Koruma ve Onarımı*, Homer Kitapevi, İstanbul, 2014, s. 84-86; Ceren Baykan, "Arkeolojik Buluntuların Koruma ve Onarımında Paraloid® B-72", *MASROP E-Dergi*, C. XII, S. 1, 2018, s. 1-9.

Şekil 9. Kaide Gövde Birleşimindeki Eksiğin Kalıbının Alınması ve Desteklenerek Kaidenin Yapıştırılması

Birleştirme sonrasında ortaya çıkan eksik kısımlar, eserin ayakta durabilmesi ve diğer parçalara destek olması amacıyla tamamlanmıştır. Dolgu malzemesi olarak kolay şekillendirilebilen, döküme uygun, renklendirilebilir, çabuk kuruyan alçı kullanılmıştır. Alçının beyazlığının göz alıcı olduğundan ve onarımın ön planda olması tercih edilmediğinden, doğal toprak boyalarla¹⁰ hamur tonuna (astarı korunamamış kısma göre) uygun şekilde renklendirilmiştir. Renklendirilen alçı örnekleri çok iyi karıştırılarak homojen hale getirilmiş ve numuneler dökülerek görsel uyumu değerlendirilmiş ve en yakın ton tercih edilmiştir. Tamamlanması gereken alanlar, yapısal zayıflamaları sebebiyle Paraloid B72 sürülerek sağlamlaştırılmış, bu sayede dolgu malzemesiyle de izolasyon ve geri dönüşümü¹¹ sağlanmıştır. Eksik kısma uygun şekilde yerleştirilen modelleme malzemesi üzerine, hazırlanan renklendirilmiş dolgu malzemesi dökülerek forma göre şekillendirilmiş ve eksik kısım tamamlanmıştır (Şekil 10). Dolgu

Şekil 10. Eksik Kısımın Tamamlanma Uygulaması

¹⁰ S. Başaran, *age.*, s. 48; Y. Dede, *agm.*, s. 40.

¹¹ Donna Strahan - Julie Unruh, "Arkeolojik Kazılarda Pişmiş Toprak Buluntuların Konservasyonu", *Kazı Notları Arkeolojik Konservasyon ve Antik Yerleşimlerin Korunması İçin Pratik Rehberler*, S. 12, Japon Anadolu Arkeoloji Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 4.

malzemesinin kurumasının ardından hydria kaidesi üzerinde durabilir duruma gelmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Pişmiş Toprak Kremasyon Kabının Onarım Sonrası Görünümü

Toprak altından çıkartılma anında başlanıp, tüm uygulama süreçlerinde devam eden fotoğrafla belgeleme işlemi, koruma onarım uygulama süreci ve sonrasında da genel ve detay olarak gerçekleştirilmiştir. Bilgi fişi ve koruma onarım fişi (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkındaki Yönerge ekindeki Koruma/Onarım ve Uygulama Fişi) düzenlenen eserin, ölçekli çizimi de yapılarak belgeleme tamamlanmıştır. 5 Eylül 2013 tarihinde kazı sezonu sonunda Kazı Başkanlığı tarafından İzmir Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir.

Hydrianın taşıyıcı kısmının üretiminden kaynaklı yapısal zayıflığı ve farklı bir dolgu malzemesiyle tamamlanmış olması sebebiyle müze depo ve sergileme alanlarına yerleştirilmesinde dikkat edilmelidir. Dik konumda sergilenme durumunda eserin ağırlığı, zayıf yapılı ve tamamlanmış kaide yerine, şeffaf (pleksiglas) malzemeden yapılacak ve gövdeye oturan bir taşıyıcıya¹² yüklenmelidir. Ayrıca deprem riski nedeniyle müzede deprem yalıtım aracı ve sabitleyici araçlar kullanılması¹³ sergileme ve depolama için uygun olacaktır.

¹² C. Baykan, *age.*, s. 113.

¹³ C. Baykan, *age.*, s. 114.

TEŞEKKÜR

Bu ve benzer çalışmalarımı mümkün kılan Nif Dağı Kazı Başkanı Sayın Hocam Prof. Dr. Elif Tül Tulunay'a, hayatımın her aşamasını kolaylaştıran sevgili eşim Prof. Dr. Daniş Baykan'a; Doç. Dr. Müjde Peker ile 2012-2013 Nif Dağı Kazı sezonu çalışma arkadaşlarıma, çeviri için kardeşim İpek Küçükbarıda Sarıyıldız'a ve aileme teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Başaran, Sait, *Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyon / Restorasyonu*, Graphis Yayınları, İstanbul, 2000.
- Baykan, Ceren, *Toprak Altı Cam Buluntuların Koruma ve Onarımı*, Homer Kitapevi, İstanbul, 2014.
- Baykan, Ceren, "Arkeolojik Buluntuların Koruma ve Onarımında Paraloid® B-72", *MASROP E-Dergi*, C. XII, S. 1, 2018, s. 1-9.
- Dede, Yüksel, "Toprak Altından Çıkarılan Seramik Eserlerde Koruma ve Onarım", *Seramik Sanat, Bilim ve Teknoloji*, S. 13, 2001, s. 38-40.
- Güleç, Ahmet, "Pişmiş Toprak Buhurdan'ın Konservasyon ve Restorasyonu", *Seramik Sanat, Bilim ve Teknoloji*, S.13, 2001, s. 26-28.
- Hayden, Gordon, "A Reassessment of Early Roman-Period Burials at St Pancras, Chichester, and other Related Sites", *Sussex Archaeological Collections*, C. 149, 2011, s. 35-48.
- Koob, Stephen P., "The Use of Paraloid B-72 as an Adhesive: Its Application for Archaeological Ceramics and Other Materials", *Studies in Conservation*, C. 31, S. 1, 1986, s. 7-14.
- Koob, Stephen P., *Conservation and Care of Glass Objects*, Archetype Yayınları, New York, 2006.
- Strahan, Donna - Unruh Julie, "Arkeolojik Kazılarda Pişmiş Toprak Buluntuların Konservasyonu", *Kazı Notları Arkeolojik Konservasyon ve Antik Yerleşimlerin Korunması İçin Pratik Rehberler*, S. 12, Japon Anadolu Arkeoloji Enstitüsü, Ankara, 2002.
- Tulunay, Elif Tül, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi: 2004 yılı Yüzey Araştırması", *23. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. II, Ankara, 2006, s. 189-200.
- Tulunay, Elif Tül, "Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi: 2005 Yılı Yüzey Araştırması", *24. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 2007, s. 351-362.

- Tulunay, Elif Tül, “Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2006 Yılı Kazıları”, *29. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Ankara, 2008, s. 79-98.
- Tulunay, Elif Tül, “Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2007 Yılı Kazıları”, *30. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Ankara, 2009, s. 411-426.
- Tulunay, Elif Tül, “Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2008 Yılı Kazıları”, *31. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. 2, Ankara, 2010, s. 387-408.
- Tulunay, Elif Tül, “Smyrna (İzmir) Yakınlarında Birçok Kültürü Barındıran Dağ: Nif (Olympos)”, *Colloquium Anatolicum*, S. 11, 2012, s. 81-99.
- Tulunay, Elif Tül, “Nif (Olympos) Dağı Kazısı-2013”, *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler*, S. 37, 2014, s. 32-34.
- Tulunay, Elif Tül - Türkmen, Müjde, “Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2009 Yılı Kazıları”, *32. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Ankara, 2011, s. 405-423.
- Tulunay, Elif Tül - Bilgin, Mustafa - Peker, Müjde - Lenger, Dinçer S. - Baykan, Ceren, “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2010 Yılı Kazısı”, *33. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, Ankara, 2012, s. 147-171.
- Tulunay, Elif Tül - Bilgin, Mustafa - Peker, Müjde - Lenger, Dinçer S. - Baykan, Ceren, “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2011 Yılı Kazısı”, *34. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, 2013, s. 233-252.
- Tulunay, Elif Tül - Bilgin, Mustafa - Lenger, Dinçer S. - Baykan, Daniş - Erdul Mergen, Meltem - Özgümüş, Üzlifat - Bilban Yalçın, Asnu - Baykan, Ceren, “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2012 Yılı Kazısı”, *35. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, Muğla, 2014, s. 343-357.
- Tulunay, Elif Tül - Bilgin, Mustafa - Lenger, Dinçer S. - Baykan, Daniş - Erdul Mergen, Meltem - Baykan, Ceren - Peker, Müjde - Özgümüş, Üzlifat - Doğer, Lale, “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2013 Yılı Kazısı”, *36. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Ankara, 2015, s. 695-717.
- Tulunay, Elif Tül - Özgümüş, Üzlifat - Büyüksaraç, Aydın - Baykan, Daniş - Şahin, Hamdi - Peker, Müjde - Lenger, Dinçer S. - Bektaş, Özcan - Gün, Selma - Baykan, Ceren - Dağlı Dinçer, İpek - Yavuz, Alper Y. - Bilgin, Mustafa, “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2014 Yılı Kazısı”, *37. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, Ankara, 2016, s. 383-406.
- Tulunay, Elif Tül - Bilgin, Musfata - Lenger, Dinçer S. - Baykan, Daniş - Özgümüş, Üzlifat - Baykan, Ceren - Peker, Müjde - Gün, Selma, “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2015 Yılı Kazısı”, *38. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, Edirne, 2017, s. 331-358.

Ceren BAYKAN

- Tulunay, Elif Tül - Sevim Erol, Ayla - Baykan, Daniş - Lenger, Dinçer S. - Doğer, Lale - Peker, Müjde - Gün, Selma - Baykan, Ceren - Bilgin, Mustafa - Dağlı Dinçer, İpek - Yavuz, Alper Y., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2016 Yılı Kazısı”, *39. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. III, Bursa, 2018, s. 301-326.
- Tulunay, Elif Tül - Peker, Müjde - Baykan, Daniş - Lenger, Dinçer S. - Bilgin, Mustafa - Baykan, Ceren, “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2017 Yılı Kazısı”, *40. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. I, Çanakkale, 2019, s. 603-626.